

**Co należy wiedzieć
o prawie autorskim?**

W Polsce **prawo autorskie** (ang. *copyright*, symbol: ©) jest regulowane **Ustawą o prawie autorskim i prawach pokrewnych** (Dz. U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631 z późn. zm.) z dnia 4 lutego 1994 r.

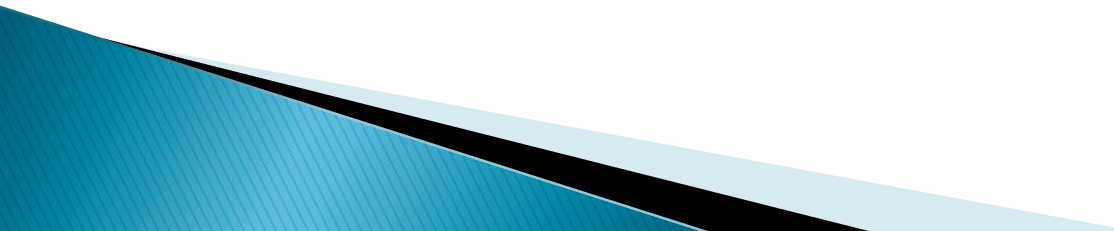
Przedmiotem prawa autorskiego jest każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiegokolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia (**utwór**).

Przedmiotem prawa autorskiego są utwory:

- wyrażone słowem, symbolami matematycznymi, znakami graficznymi (literackie, publicystyczne, naukowe, kartograficzne oraz programy komputerowe),
 - plastyczne, fotograficzne, lutnicze, wzornictwa przemysłowego, architektoniczne, architektoniczno-urbanistyczne i urbanistyczne,
 - muzyczne i słowno-muzyczne, sceniczne, sceniczno-muzyczne, choreograficzne i pantomimiczne,
 - audiowizualne (w tym filmowe).
-

Ochroną objęty może być wyłącznie sposób wyrażenia; nie są objęte ochroną odkrycia, idee, procedury, metody i zasady działania oraz koncepcje matematyczne.

Nie stanowią przedmiotu prawa autorskiego:

- akty normatywne lub ich urzędowe projekty,
 - urzędowe dokumenty, materiały, znaki i symbole,
 - opublikowane opisy patentowe lub ochronne,
 - proste informacje prasowe.
-

Utwór jest chroniony prawem autorskim od chwili powstania (czyli od momentu ustalenia), nawet jeśli nie został ukończony. Nie trzeba zgłaszać nigdzie autorstwa – wystarczy, by autor był w stanie wykazać swoje autorstwo w dowolny wiarygodny sposób. Prawo nakazuje jednak domniemywać, że autorem jest osoba, której nazwiskiem oznaczono utwór lub której autorstwo w inny sposób podano do publicznej wiadomości. Objęcie ochroną jest automatyczne i nie wymaga spełnienia formalności.

Autor utworu ma wyłączne prawo do ochrony jego więzi z utworem, na przykład do oznaczania utworu własnym nazwiskiem (***prawo autorskie osobiste***) oraz do korzystania z niego i rozporządzania nim, a także do pobierania wynagrodzenia za korzystanie z utworu (***prawo autorskie i majątkowe***).

Ma także prawo zrzec się niektórych praw do utworu lub przekazać je innym osobom lub instytucjom.

Prawo osobiste do utworu jest niezbywalne, nie można nikomu go przekazać ani się zrzec.

Prawo majątkowe można przenosić na inne osoby fizyczne lub prawne albo poprzez udzielenie **licencji**, zezwolić innym na korzystanie z utworu, samemu zachowując do niego prawo.

W przypadku **umowy o przeniesieniu autorskich praw majątkowych** po zawarciu umowy prawa te przysługują jedynie nabywcy tych praw. Twórca przekazuje je nabywcy, który ma wyłączne prawo do korzystania z utworu i pobierania wynagrodzenia.

W przypadku licencji twórca nadal zachowuje pełnię praw, udziela jedynie licencjobiorcy zgody na wykorzystywanie utworu w pewnym zakresie, określonym przez warunki licencji.

Licencja może być wyłączna i niewyłączna.

Licencja wyłączna stanowi zobowiązanie licencjodawcy, że nie zezwoli na wykorzystanie utworu osobom innym niż licencjobiorca.

Licencja niewyłączna nie zakazuje licencjodawcy ponownego udostępnienia tego samego utworu innym osobom i udzielenia im kolejnych licencji.

Udzielając niewyłącznych licencji twórca może zezwalać na niezależne wykorzystywanie utworu przez wiele osób lub instytucji.

Licencje Creative Commons są licencjami niewyłącznymi.

Licencja może zostać udzielona na czas określony
(np. na 2 lata) **lub na czas nieokreślony.**

Nie można jednak udzielić licencji na czas określony dłuższy niż 5 lat – jeżeli zostanie zawarta taka umowa, to po pięciu latach przekształca się ona w licencję udzieloną na czas nieokreślony.

W szczególnych przypadkach ustawa zezwala na legalne, nieodpłatne wykorzystanie utworów chronionych prawem autorskim. Jest to tak zwany **dozwolony użytek** czyli możliwość nieodpłatnego korzystania z utworów w określonych sytuacjach, między innymi przez instytucje naukowe i oświatowe.

Dozwolony użytek to również **prawo do cytatu**. Można bez zgody autora przytaczać w utworach stanowiących samoistną całość urywki rozpowszechnionych utworów lub drobne utwory w całości, lecz trzeba podać autora i dzieło.

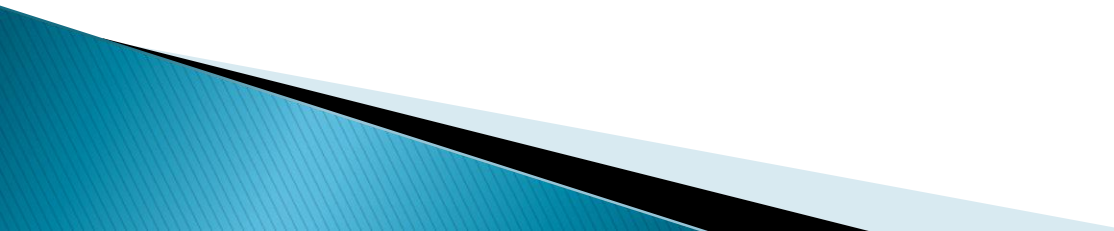
Dla użytku osobistego wolno korzystać bez zgody twórcy utworu i nieodpłatnie z pojedynczych egzemplarzy utworu rozpowszechnionego, tzn. takiego, który za zezwoleniem twórcy został udostępniony publicznie *(wyjątki: utwór architektoniczny i architektoniczno-urbanistyczny w zakresie budowania, programy komputerowe)* (art. 23. ust.1. ustawy).

Zakres podmiotowy prywatnego użytku obejmuje krąg osób pozostających w związku osobistym, w szczególności pokrewieństwa, powinowactwa lub stosunku towarzyskiego (art.23. ust.2. ustawy).

Oznacza to na przykład, że można swoim krewnym i znajomym pożyczać, bądź wykonywać kopie książek, filmów, albumów muzycznych. Nie jest to jednak dozwolone w przypadku komercyjnych programów komputerowych bądź gier. Niezgodna z prawem będzie również wymiana między osobami, jeśli nie wszyscy się znają i utrzymują ze sobą stały kontakt. Możliwe jest jednak podarowanie, bądź odsprzedaż również obcym osobom zakupionych wcześniej egzemplarzy utworów.

Prawa osobiste do utworu nie wygasają nigdy.

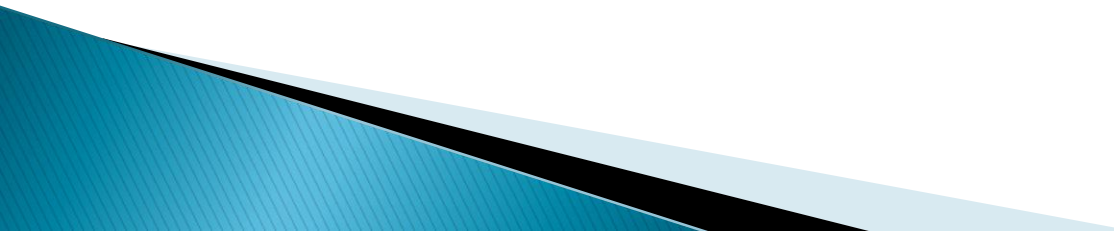
Natomiast autorskie prawa majątkowe wygasają w większości wypadków po upływie siedemdziesięciu lat od śmierci twórcy (lub ostatniego ze współtwórców). Istotnym wyjątkiem są prawa do utworu zbiorowego (np. encyklopedii, publikacji periodycznej). Prawa do takiego utworu jako całości wygasają od daty jego rozpowszechnienia (czyli udostępnienia publicznego za zgodą uprawnionego).

Zasoby Internetu mają dzisiaj wielkie znaczenie.

Ich twórcy nie zamieszczają w sieci publikacji dla siebie lecz po to, by inni mogli z nich korzystać.

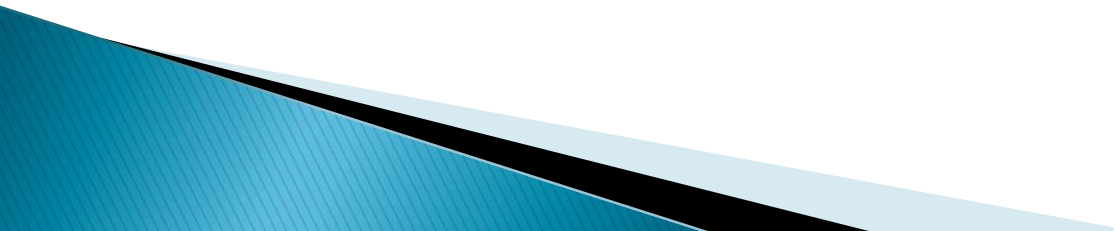
Instytucje i organizacje powołane do wspierania edukacji, nauczyciele i sami uczniowie coraz częściej są twórcami materiałów dydaktycznych, z których można korzystać w czasie lekcji i nauki w domu w bardziej lub mniej swobodny sposób. Najwięcej swobody gwarantują **Otwarte Zasoby Edukacyjne** oraz zasoby w **Domenie publicznej**.

Otwarte Zasoby Edukacyjne, OZE (*ang. Open Educational Resources, OER*) to ogólnodostępne materiały, z których można korzystać w dowolny sposób, włącznie z przetwarzaniem. Nie musisz pytać nikogo zgody, gdy ich używasz. Często mają one postać oprogramowania, kursów, podręczników, filmów, audycji, testów, map i innych.

Domena publiczna to zbiór wiedzy i twórczości stanowiący wspólny dorobek kulturowy i intelektualny ludzkości. W domenie publicznej znajdują się utwory, do których wygasły prawa autorskie, oraz takie, które od samego początku nie były objęte tymi prawami.

Utwory znajdujące się w domenie publicznej są dostępne dla wszystkich, do dowolnych zastosowań.

Zasoby w domenie publicznej powiększają się

z początkiem każdego roku kalendarzowego.

Informacje o nich publikowane są w Internecie.

Na przykład lista autorów, których dzieła są w domenie publicznej od dawna i tych, które weszły do niej w

ostatnich czterech latach, dostępna jest np. na stronie

Koalicji Otwartej Edukacji: <http://domenapubliczna.org/kto/>.

Zasoby umieszczane są na stronach internetowych na określonych licencjach. Rodzaj licencji uwidoczniony jest zazwyczaj na dole strony www.

Przykład:

Strona Centrum Edukacji Obywatelskiej:

O ile nie jest to stwierdzone inaczej, prawa do materiałów na stronie posiada Centrum Edukacji Obywatelskiej, a teksty są dostępne na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska. Licencja nie obejmuje zdjęć, filmów i materiałów graficznych. Pewne prawa zastrzeżone na rzecz autorów poszczególnych treści.

Źródło: <http://www.ceo.org.pl/>

Część zasobów opublikowanych jest w sieci na licencjach **Creative Commons (CC)**, których podstawą jest prawo autorskie. Pozwalają one określić warunki, na jakich inni mogą skorzystać z prawa do kopiowania utworu, do tworzenia na jego podstawie kolejnych utworów (tzw. utworów zależnych), prawa do rozprowadzania utworu lub uzyskiwania z tego korzyści majątkowej. Zestaw tych warunków tworzy 6 różnych licencji Creative Commons, które są bardziej lub mniej otwarte. Publikując w sieci własne utwory możesz posłużyć się jedną z licencji CC.

Symbol	Warunki licencji ⁹
 Lub 	Uznanie autorstwa. Wolno kopiować, rozprowadzać, przedstawiać i wykonywać objęty prawem autorskim utwór oraz opracowane na jego podstawie utwory zależne pod warunkiem, że zostanie przywołane nazwisko autora pierwowzoru.
	Użycie niekomercyjne. Wolno kopiować, rozprowadzać, przedstawiać i wykonywać objęty prawem autorskim utwór oraz opracowane na jego podstawie utwory zależne jedynie do celów niekomercyjnych.
	Na tych samych warunkach. Wolno rozprowadzać utwory zależne jedynie na licencji identycznej do tej, na jakiej udostępniono utwór oryginalny
	Bez utworów zależnych. Wolno kopiować, rozprowadzać, przedstawiać i wykonywać utwór jedynie w jego oryginalnej postaci – tworzenie utworów zależnych nie jest dozwolone.

Symbol	Znaczenie symbolu	Sposób wykorzystania	Co można robić z utworem?
	Uznanie autorstwa (BY)	Komercyjny i niekomercyjny	Kopiować, zmieniać, rozprowadzać, przedstawiać i wykonywać utwór, publikować na dowolnej licencji
	Uznanie autorstwa Na tych samych warunkach (BY-SA)	Komercyjny i niekomercyjny	Kopiować, zmieniać, rozprowadzać, przedstawiać i wykonywać utwór, publikować tylko na takiej samej licencji, jak licencja oryginału
	Uznanie autorstwa Bez utworów zależnych (BY-ND)	Komercyjny i niekomercyjny	Kopiować, rozprowadzać, przedstawiać i wykonywać utwór tylko w jego oryginalnej postaci, publikować na dowolnej licencji

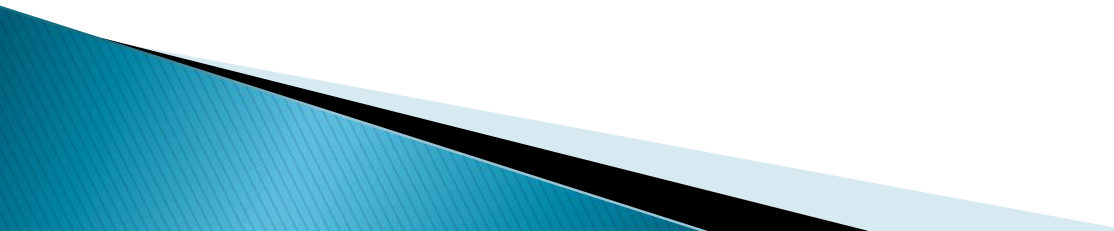
Symbol	Znaczenie symbolu	Sposób wykorzystania	Co można robić z utworem?
	Uznanie autorstwa Użycie niekomercyjne (BY-NC)	Tylko niekomercyjny	Kopiować, zmieniać, rozprowadzać, przedstawiać i wykonywać utwór, publikować na dowolnej licencji
	Uznanie autorstwa Użycie niekomercyjne, Na tych samych warunkach (BY-NC-SA)	Tylko niekomercyjny	Kopiować, zmieniać, rozprowadzać, przedstawiać i wykonywać utwór, publikować tylko na takiej samej licencji, jak licencja oryginału
	Uznanie autorstwa Użycie niekomercyjne, bez utworów zależnych (BY-NC-ND)	Tylko niekomercyjny	Kopiować, rozprowadzać, przedstawiać i wykonywać utwór, publikować na dowolnej licencji

9 Tabele dotyczące licencji pochodzą z opracowania udostępnionego na licencji CC-BY-SA przez Warszawskie Centrum Innowacji Edukacyjno-Społecznych i Szkoleń; Karolina Grodecka Przewodnik po Otwartych Zasobach Edukacyjnych;

Źródło:

http://www.ceo.org.pl/sites/default/files/SZK20/davBinary/otwarte_zasoby_educacyjne_przewodnik.pdf

Z chwilą naruszenia warunków licencji Creative Commons licencja ta automatycznie wygasa. Jeśli na przykład ktoś wykorzystuje utwór opublikowany na licencji Creative Commons i nie oznaczy autorstwa, to nie będzie miał już prawa korzystać z tego utworu. Odnosi się to tylko do osoby, która naruszyła zastrzeżenia umowy, wszyscy inni mogą nadal korzystać z utworu, o ile przestrzegają warunków licencji.

Zasady korzystania z wizerunku innych osób

Wizerunek to utrwalony wizualnie zespół cech fizycznych charakterystycznych dla danej osoby, pozwalający na jej indywidualizację i rozpoznanie.

Rozpowszechnianie wizerunku wymaga zgody. Zgody takiej może udzielić tylko i wyłącznie osoba, której wizerunek ma być rozpowszechniony. Zgoda może być udzielona w dowolnej formie, dla celów dowodowych najlepiej w formie pisemnej. Egzekwowanie prawa do ochrony wizerunku następuje na wniosek osoby, której wizerunek został rozpowszechniony.

Zgoda na rozpowszechnianie wizerunku nie jest wymagana, gdy:

- osoba, której wizerunek jest rozpowszechniony, otrzymała umówioną zapłatę za pozowanie,
 - rozpowszechnianie wizerunku dotyczy osób powszechnie znanych (a wizerunek wykonano w związku z pełnieniem przez nie funkcji publicznych),
 - rozpowszechnienie wizerunku dotyczy osoby stanowiącej jedynie szczegół całości, krajobraz, publiczna impreza.
-

Odpowiedzialność karna wynika z naruszenia autorskich praw osobistych lub majątkowych i jest przewidziana ustawą o prawie autorskim lub innymi przepisami karnymi. W takim przypadku wystarczy złożyć ustne lub pisemne zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa z wnioskiem o ściganie i ukaranie sprawcy.

Bibliografia:

Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych z roku 1994 (z późniejszymi zmianami).

<http://koed.org.pl/otwartosc/podstawy-prawa-autorskiego/>

9 Tabele dotyczące licencji pochodzą z opracowania udostępnionego na licencji CC-BY-SA przez Warszawskie Centrum Innowacji Edukacyjno-Społecznych i Szkoleń; Karolina Grodecka Przewodnik po Otwartych Zasobach Edukacyjnych;

Źródło:

http://www.ceo.org.pl/sites/default/files/SZK20/davBinary/otwarte_zasoby_educacyjne_przewodnik.pdf

Oprac. Beata Starzyńska

